

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены сущность и классификация информационных потоков предприятия. Предложены теоретико-методические основы построения информационных логистических систем. Приведена типовая структурная декомпозиция информационной системы логистического управления на предприятии.

Ключевые слова: информационная логистическая система, информационный поток, интегрированная логистика, промышленное предприятие.

РЕЗЮМЕ

У статті розглянуто сутність та класифікація інформаційних потоків підприємств. Запропоновано теоретико-методичні основи побудови інформаційних логістичних систем. Наведено типову структурну декомпозицію інформаційної системи логістичного управління на підприємстві.

Ключові слова: інформаційна логістична система, інформаційний потік, інтегрована логістика, промислове підприємство.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Бауэрсокс Д.Дж., Клосс Д.Дж. Логистика: интегрированная цепь поставок: Пер. с англ. – М: ЗАО «Олимп Бизнес», 2001. – 640 с.
2. Болт Г. Дж. Практическое руководство по управлению сбытом: Пер. с англ. / Под ред. Ф.А. Кружикова. – М.: Экономика, 1991. – 271 с.
3. Глогусь О. Логістика: Навч. посіб. для студ. економ. спец. – Тернопіль, 1998. – 160 с.
4. Дыбская В.В. Управление складом в логистической системе / В.В. Дыбская. - М.: КИА центр, 2000.-129 с.
5. Ефективність інтегрованої логістики. – Режим доступу: <http://www.masters.donntu.edu.ua/2008/fem/mishenko/library/doc7.htm>
6. Мельник А.Ф. Прогнозування і регулювання економічного і соціального розвитку регіону: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1992. – 240 с.
7. Теория автоматического управления: Учебник для машиностроит. спец. вузов / В.Н. Брюханов, М.Г. Коссов и др.; Под ред. Ю.М. Соломенцева. – 2-е изд. – М.: Высшая школа, 1999. – 268 с.
8. Экономика и бизнес / Под ред. Камаева В.Д. – М.: Высшая школа, 1993. – 463 с.
9. Эклунд К. Эффективная экономика – шведская модель: Пер. со швед. / Авт. предисл. В.В. Попов, Н.П. Шмелев; Научн. ред. А.М. Волков. – М.: Экономика, 1991. – 349 с.

УДК 330.341.4

КАТЕГОРІЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

Парсяк В.Н., д.е.н., професор, Національний університет кораблебудування,
Кочетова І.Ю., здобувач, Національний університет кораблебудування

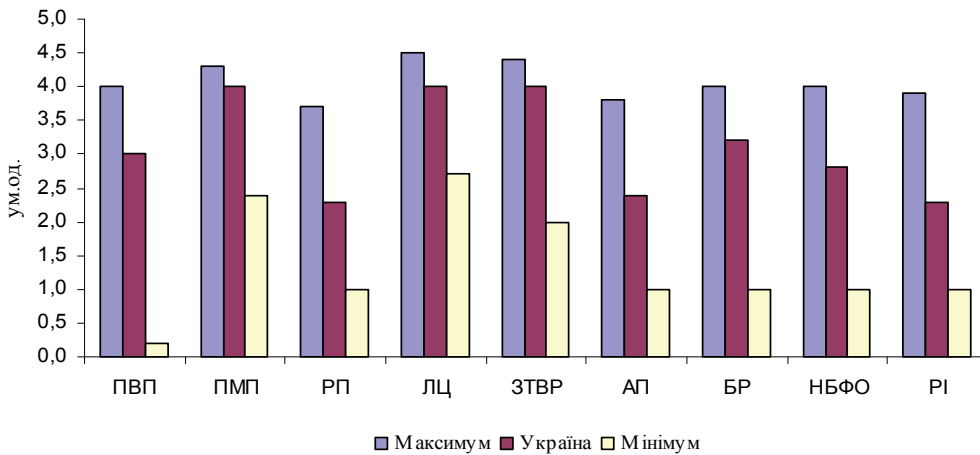
Постановка проблеми. Економічні реформи, започатковані в Україні – довгоочікувані та актуальні, насправді – пригальмовують тільки-но розпочавшись. Лише ледачий не долучився до визначення причин з яких відбувається саме так і вже усі висловлені пропозиції заслуговують на узагальнення та систематизацію. Певні, що багатьох проблем можна було запобігти, якщо б з самого початку домовились про ключові дефініції. Але, вважаємо, що і тепер зробити це не пізно.

Докорінна зміна соціально-економічного устрою, що відбулася в Україні на перетині ХХ-ХХІ сторіч, ознаменувалася безпрецедентними за потужністю і наслідками тектонічними зрушеннями, які стрімко поширилися більш ніж половиною території Європи та Азії, зайнятої свого часу колишнім Радянським Союзом та його сателітами. Їх зовнішні ознаки – різноманітні. Один з прикладів, – незрівнянна з минулим кількість невеликих підприємств, частка яких, за останніми відомостями Державної служби статистики, складає 99,4 % від загального числа. На них зайнято 4580,9 тис. працівників (або 58,1 %). Серед інших: створення інститутів ринкової економіки, матеріалізація дії закону попиту та пропозиції (складно навіть уявити потребу, яку не можливо було б задовольнити при достатній платоспроможності покупця), поляризаційне розшарування мешканців за рівнем добробуту, тотальна комерціалізація нашого життя (радикальні прояви якого, без сумніву, – корупція й хабарництво). Схожі посування, між тим, не припиняються й дотепер, спалахуючи то політичними катаклізмами на кшталт так званих «кольорових» чи «SMS-революцій», то вибухами невдоволення внутрішньою політикою урядів, як це було з руйнівниками парканів у центрі Києва, або з учасниками руху «Захопи Уолл-стріт», що набирає оберти у США.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Свого часу, експерти Світового банку та Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) ідентифікували економіку двадцяти дев'яти країн Центральної та Східної Європи, Балтії та Середньої Азії, такою, що перебувала, на той період, у процесі переходу від минулого до майбутнього. Дослідження рівня перетворень в Україні, виконані за методикою ЄБРР станом на 2010 р, знайшли відбиток на діаграмі (рис. 1).

Як бачимо, економіка Україна, у порівнянні з іншим державами, що опинилися у колі транзитивних, набула схвальних результатів щодо приватизації великих та малих підприємств; лібералізації цін, зовнішньої торгівлі та валютного регулювання.

Виділення невіршеної проблеми. Проте, суттєві прогалини усе ще залишаються у сфері реструктуризації підприємств, формування антимонопольної політики та модернізації виробничої й соціальної інфраструктур. Щодо останніх, то, зважаючи на докладені зусилля з нагоди підготовки до «Євро-2012», стан справ, без сумніву, поліпшився³, але, в цілому, усе ще залишає бажати кращого, особливо на периферійних територіях. Не буде зайвим додати до цього далекий від належного комфорту інвестиційний клімат, що має наслідком приголомшуюче зменшення в останні роки зацікавленості закордонних власників вільних грошових коштів у реалізації інвестиційних проєктів на теренах нашої країни. Якщо у 2008 р. їх загальний обсяг складав 10911,0 млн. дол. США то рік потому – 5634,6 млн. дол. США [2] або 51,64 % від попереднього.

Пояснення: ПВП – приватизація великих підприємств, ПМП – приватизація малих підприємств, РП – реструктуризація підприємств, ЛЦ – лібералізація цін, ЗТВР – зовнішня торгівля та валютний режим, АП – антимонопольна політика, БР – банківська реформа, НБФО – небанківські фінансові операції, РІ – реформування інфраструктури.

Рис. 1. Стан транзитивних перетворень в Україні [1]

Мета статті. Отже, отримуємо підстави вважати: невикористані можливості складають могутній потенціал, завдання мобілізувати який постало перед вітчизняною наукою та господарською практикою. Між тим, будь яка справа – від професійної дискусії до плану реструктуризації промислового підприємства – має гарні перспективи, якщо усі суб’єкти, залучені до справи, солідарно розуміють базові категорії, якими вони оперують, прагнучи дістатися істини або отримати економічний (соціальний) ефект. Бажання авторів поділитися з колегами баченням тієї з них, яка має безпосереднє відношення до започаткованих в країні реформ, – визначило мету цієї публікації.

Результати дослідження. Маємо визначити: у наукових колах теза про доцільність існування двох ознак рухомих станів економічних систем – транзитивного та трансформаційного – склала предмет гострих дискусій, які не припиняються й у наш час. Думки з цього приводу принципово розділилися на користь: отождошення згаданих понять [3, с. 5; 4, с. 589; 5, с. 402 тощо] та, навпаки, їх діаметрального протиставлення [6, с. 178; 7; 8, с. 4 та інші]. Етимологічно слово «трансформація» походить від латинського *transformatio*, що буквально означає – перетворення, зміна. Між тим, серед наших попередників не поодинокі спроби тлумачення цього терміну на власний розсуд.

Одна з перших була зроблена Поланьї К., який досліджував процес становлення та подальшого розвитку капіталізму в Англії у ХІХ ст., зазначивши з цього приводу, що «будь-які значні зрушення за необхідністю впливають на різноманітні частини суспільства неоднаково – з причин географічних розбіжностей, економічних можливостей або культурного надбання» [9, с. 170]. Тобто, трансформація ще у ті далекі часи майже відразу (і цілком природно) асоціювалася з системними перетвореннями в усіх ключових сферах життєдіяльності.

Бузгалін А.В. вважає, що трансформаційним можливо назвати той соціально-економічний уклад, «в якому відбуваються якісні (революційні) перетворення однієї основи («старої») в іншу («нову»)» [10, с. 100]. Ідея виглядає такою, що заслуговує на увагу, якщо абстрагуватися від констатації: далеко не кожна революція несе у собі конструктивне, утворювальне начало. Достатньо пригадати хвилю нещодавніх «антидиктаторських»

³ Відкрито нові або капітально реконструйовано відразу декілька спортивних арен (Донецьк, Київ, Львів, Одеса); удосконалено летовища міст, які будуть приймати європейський чемпіонат; покращені умови проживання у готелях, де очікують на гостей з-за кордону; завершено будівництво деяких транспортних розв’язок, мостів тощо

повстань, які відбулися у арабському світі та супроводжувалися – попре очікування західних демократій – чисельними актами неприхованого вандалізму, грубого нехтування правами людини, руйнуванням господарських зв'язків, дестабілізацією роботи підприємств, діяльність яких має значення майже для усього світу (йдеться, безумовно, про видобувачів природних ресурсів).

Наполягаючи на доленосній ролі процесу, про який йдеться, Мартинов А. наголошує: «по відношенню до мікросоціальної системи або її частини трансформаційне зрушення передбачає зміну «несучої конструкції», яка відображає сукупність взаємозв'язків між вагомими структурними компонентами» [11, с. 6]. З огляду на трансформації економічних систем, Бодров В.Г. [12, с. 407] окреслює її як перехід від одного типу організації господарського життя суспільства до іншого, зміну форм економічної системи відповідно до модернізації або радикального перетворення елементів, з яких вона складається.

Дещо іншої думки притримується Івлева Г. [13, с. 16], яка концентрується на тому, що термін «трансформація» з однаковим успіхом використовується для характеристики будь-яких станів: від елементарної зміни аж до складного процесу реформ, які усвідомлено імплементуються. В продовження цього міркування, Школа І.М. [14, с. 17] розглядає трансформацію як особливий процес розвитку суспільної територіальної системи на певному етапі її життєвого циклу, характеристика якого полягає у переході від однієї крайності до іншої. Як на нас, запропонований погляд є слушним, якщо оцінювати його з позицій діалектики. Інакше маємо визнати, що середина амплітуди соціально-економічних коливань має визнаватися найбажанішою і чим потужніше «розгойдується історичний маятник», тим з більшими, тривалішими і непередбачуваними негараздами стикаються безпосередні учасники подій.

З позиції, яку займає Вечканов Г.С., трансформацію потрібно розглядати, як сукупність економічних, соціальних та політичних процесів, що призводять у кінцевому підсумку до нової якості соціальної системи [15]. Досягнення «пункту призначення» трансформаційних змін, – уточнюють Клебанова Т.С., і Раєвнева О.В., – визначається певним інтервалом часу, обумовленим нерівномірністю формування засад нового суспільства [16, с. 28]. А Квасницький В., кількісно виміряв тривалість заміни економічної та політичної систем, в умовах світової цивілізації (від 30 до 100 рр.), економічної системи (30-60 рр.) та наукової чи технологічної системи (5-10 рр.) [17]. Залишається лише уточнити, що вона, як на нас, залежить не лише від складності задач, які постають перед «перебудівниками», але й від їхньої здатності до креативу, інтенсивності запровадження інновацій; спадковості хоча б засадничих принципів, на яких конструюють власні стратегії політичні еліти впродовж свого перебування у владі.

Нарешті Савчук В.С. визначає критерії, який, на думку автора, засвідчують досягнення омріяної мети: трансформація – процес заміни констатуючих ознак одного господарського порядку подібними ознаками іншого порядку, наслідком чого є докорінне перетворення економічної системи в цілому [18, с. 47]. Як на нас, головною вадою наведеного визначення є перебільшення в ньому формального над змістовним. Підтвердження знаходимо у вітчизняній практиці: більше двадцяти років відбуваються «реформи», проголошені кожного разу черговим керівником держави і втілювані його командою, а якість життя більшості громадян добре якщо не погіршується.

Спробу наблизити протилежні за змістом позиції робить Гражевська Н.І. [6, с. 163], яка пропонує розглядати трансформацію у широкому та вузькому значеннях: по-перше, як загальну форму розвитку економічних систем, пов'язану з еволюційними та революційними змінами, постійними переходами економічних систем зі стійкого в нестійкий стан; по-друге, як складову еволюційного процесу, – короткострокове оновлення системи в процесі стрибкоподібних якісних перетворень.

Результатом аналітичного огляду цих та цілої низки інших висловлювань, стало формулювання авторської пропозиції визначення: трансформація – сукупність змін всередині об'єкту, в наслідок яких перетворення його істотних властивостей набувають обсягів, що призводять до кардинальної зміни якості усієї системи або окремих складових, які вирішальним чином впливають на її життєдіяльність.

Як бачимо, його характерною особливістю є зосередження уваги на наслідках, що тягнуть за собою ті чи інші реформи, запропоновані суспільству. До певної межі вони удосконалюють «будівлю», у якій воно перебуває, і це сприймається із більшим чи меншим розумінням. Підтвердженням слугує соціальний діалог між владою та людьми (уособлених лідерами партій, керівниками громадських організацій), впродовж якого сторони шукають прийнятні для них компроміси щодо вирішення тих чи інших проблем. Але якщо «виконробі перебудов» зазіхають на несучі опори конструкції, виникає відчуття небезпеки, невпевненості, страху⁴, які штовхають соціум до спротиву.

Динаміка трансформаційних зрушень на різних шаблях суспільно-економічної системи, цілком логічно призводить до виникнення ефекту «ланцюгової реакції», наслідком якої стає поширення її дії з макрорівня на первинних суб'єктів господарювання (рис. 2). Воно й не дивно, оскільки з них складається увесь організм реального сектору економіки країни, де створюється споживна вартість – матеріальна основа товарно-грошового обміну. І приклади не доведеться шукати довго: запровадження 2011 р. нового Податкового кодексу України майже автоматично призвело до стрімкого згорання бізнесу або тінізації десятків тисяч суб'єктів господарювання (за деякими оцінками – до 30 % від їх загальної кількості).

⁴ За даними Інституту соціології НАН України, з 1992 р. по 2010 р. зросла кількість українців, що відчували загрозу безробіття (з 60 % до 80 %), зупинки підприємств (з 13 % до 43 %), зростання цін (з 66 % до 84 %), невиплати зарплат, пенсій (від 65 % у 2002 р. до 74 % у 2010).

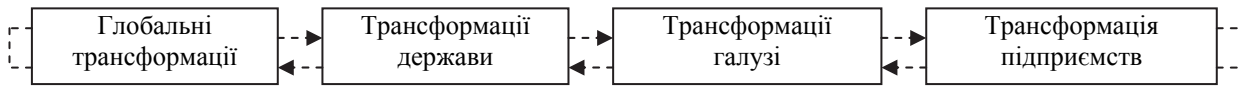

Рис. 2. Діалектика трансформаційних змін [11]

Зрозуміло, що це «шокова» реакція і є усі підстави вважати, що частина підприємців, осмисливши ситуацію, яка склалася, повернеться до легальної справи, бо самозайнятість – чи не єдиний спосіб забезпечення їхньої власної життєздатності. Але природним виглядає питання про моральність проведення експериментів такого роду над власним («мудрим, працьовитим, терплячим») народом. Це ж заради нього та в його ім'я започатковуються «зміни на краще».

До 70-х років минулого сторіччя трансформаційні рухи у організаціях розглядалися як такі, що перебувають під контролем топ-менеджменту. Відомо, що основними чинниками запланованих перетворень виступають цілі; задачі, які з них випливають; специфічний інструментарій розв'язання цих задач; плани та програми дій. Як наслідок їхнього запровадження, – очікуваний економічний результат. З позицій такого ставлення до перебігу подій опрацьовуються різноманітні рекомендації щодо протидії спротиву персоналу під час проведення реформ. Скажімо, у якості запобіжного засобу попередження конфліктів у майбутньому використовується буферизація трансформаційних процесів. Вона полягає в закладенні в плани часових, матеріальних або фінансових резервів, в межах яких допускаються коливання термінів виконання завдань тощо.

Однак, практика надає приклади й несподіваних перетворень, що набувають хаотичного характеру, являються позасистемними, раптовими у своїх наслідках. Реакцією на них стала поява різноманітних моделей, які у той чи інший спосіб програмують послідовність дій менеджменту у кризових ситуаціях. Автори однієї з них пропонують, аби процес трансформацій відбувався у чотири етапи: рефреймінгу (зрушення у свідомості персоналу компанії); реструктуризації (підготовчий етап); ревіталізації (встановлення зв'язків з зовнішнім середовищем) та, власне, оновлення [19, с. 2-23]. Натомість Коттер Дж. пропонує збільшити їх кількість вдвічі: 1) залучення людей до осмислення необхідності змін; 2) створення команди реформаторів; 3) окреслення перспектив та визначення стратегії; 4) пропаганда нової концепції майбутнього; 5) створення умов для залучення до здійснення реформ усіх співробітників; 6) отримання якомога більш швидких результатів; 7) закріплення досягнень та подальше поглиблення змін; 8) прискорення метаморфоз у корпоративній культурі [20].

Пропозиції з цього приводу можна продовжувати, але проблема не у тому, скільки саме етапів трансформаційних процесів має запланувати топ-менеджмент, чи яку назву запропонувати для кожної з них. Найважливіше, що певна послідовність дій передбачується, узгоджується, контролюється, координується. І це є абсолютною вимогою для будь-якого рівня, де відбуваються перетворення: чи-то окреме підприємство, чи-то ціла країна. Дивно, що ці очевидні речі не спадають на думку тим, хто опинився біля керма нашої держави. Якщо тільки саме трансформаційні перетворення заради піднесення України є метою їхнього перебування у владі.

Висновки. 1. Зміни, які проектуються та запроваджуються у організаційних системах, не залежно від їхніх розмірів та внутрішньої побудови, мають наслідки (часом – неочікувані), за оцінкою яких можливо зробити висновок щодо сутнісного змісту цих змін. Інколи вони набувають ознак трансформацій. 2. Ті, які відбуваються на наших очах, за недоброю традицією відрізняються безсистемністю, суперечливістю та неузгодженістю. Навіть тоді, коли йдеться про перетворення, що є об'єктивно невідкладними. Не в останню чергу це пояснюється елементарною необізнаністю щодо змісту наріжних категорій, які визначають внутрішню природу подій та, відповідно, технології управління ними. 3. Аби запобігти соціальним потрясінням, треба концентруватися не на вишколі особового складу підрозділів спеціального призначення, а звернутися до теорії й практики державного менеджменту в умовах кризи (дякувати Богові, – не про протистояння зовнішній військовій агресії йдеться) та усвідомити власну місію на період між виборами: «Створити рівні та справедливі умови, за яких люди самі покращать якість власного життя». І робити усе необхідне для її здійснення.

РЕЗЮМЕ

У статті обґрунтовані теоретичні засади здійснення перетворень; визначені їх характерні особливості на рівні держави та підприємства.

Ключові слова: економіка, трансформації, трансформаційний процес, економічні перетворення, реформи, транзитивна економіка.

РЕЗЮМЕ

В статье обоснованы теоретические основы осуществления преобразований; определены их характерные особенности на уровне государства и предприятия.

Ключевые слова: экономика, трансформации, трансформационный процесс, экономические преобразования, реформы, транзитивная экономика.

SUMMARY

The theoretical ground of transformation process is observed; the special features of conversions in case of county and entrepreneur level are defined.

Keywords: economy, transformations, the transformation process, economic conversions, reforms, transition economy.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Transition report 2010: recovery and reform/ Ukraine country assessment/ Transition indicators 2010/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/pages/research/publications/flagships/transition/ukraine.shtml>
2. Статистична інформація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Кримський С.Б. Концептуальний лад аналізу перехідного процесу// Наукові записки. Том 8, Філософія. Право. Актуальні проблеми сьогодення/ Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ., КМ «Academia», 1994. – 4-11 с.
4. Журавлева Г. П., Смагина В.В. Экономическая теория и политика экономической системы хозяйствования/ Вольное экономическое общество России. Тамбовское региональное отделение. – М.: Финансы и статистика, 2008. – 640 с.
5. Бодров В. Г. Державне регулювання економіки та економічна політика: навч. посібник/ В. Г. Бодров, О. М. Сафонова, Н. І. Балдич. – К: Академвидав, 2010. – 520 с.
6. Гражевська Н. І. Економічні системи епохи глобальних змін. – К.: Знання, 2008. – 431 с.
7. Якубенко В. Д. Базисні інститути у трансформаційній економіці. Монографія. – К.: КНЕУ, 2004.- 252 с.
8. Геєць В. Характер перехідних процесів до економіки знань// Економіка України. – 2004. - №4. – с. 4-14
9. Поланьї К. Великая трансформация: политические и экономические истоки нашего времени/ Перевод с английского А.А. Васильева, С.Е. Федорова и А.П. Шурбелева. Под общ. ред. С.Е. Федорова. – СПб: Алетейя, 2002. – 320 с.
10. Бузгалин А.В., Колганов А.И. Теория социально-экономических трансформаций. (Прошлое, настоящее и будущее экономик «реального социализма» в глобальном постиндустриальном мире): Учеб. для студентов экономических специальностей. – М.: ТЕИС, 2003. – 680 с.
11. Мартынов А. Перспективы постиндустриальной трансформации и выбор долгосрочной стратегии стран СНГ// Общество и экономика. – 2005. - №9. – с.5-16
12. Бодров В. Г. Державне регулювання економіки та економічна політика: навч. посібник/ В. Г. Бодров, О. М. Сафонова, Н. І. Балдич. – К: Академвидав, 2010. – 520 с.
13. Ивлева Г. Трансформация экономической системы: обзор концепций и контуры общей теории//Общество и экономика. – 2003. - № 10. – с. 3-40
14. Школа І.М., Шилепницький П.І., Зибарева О.В., Вербівська Л.В., Дронь В.С. Трансформаційні процеси економіки України в регіональному вимірі. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2004. – 360 с.
15. Вечканов Г.С., Вечканова Г. Р., Пуляев В.Т. Краткая экономическая энциклопедия. – СПб: Петрополис, 1998. – с. 368.
16. Математические модели трансформационной экономики: Учебное пособие/ Клебанова Т.С., Раевнева Е.В., Стрижиченко К.А., Гурьянова Л.С., Дубровина И.А. – Х.: ИД «ИНЖЕК», 2004. – 280 с.
17. Kwaśnicki W. Knowledge, Innovation and Economy. – Wrocław, 1994. – s. 44
18. Трансформаційна економіка.: Навчальний посібник/ В. С. Савчук, Ю.К. Зайцев, І. Й. Малий та ін., За ред. В.С. Савчука, Ю.К. Зайцева. – К: КНЕУ, 2006. – 612 с.
19. Гуияр Ф.Ж., Келли Дж. Н. Преобразование организации: Пер с англ. – М.: Дело, 2000. – 376 с.
20. Kotter P. J. Why Transformation Efforts Fail// Harvard Business Review. – 1995. – Mar-Apr. – p.61